

TELİF HAKKI NEDİR?

Kişinin her türlü fikri emeği ile meydana getirdiği ürünler üzerinde hukuken sağlanan haklardır.

Telif Hukukunun Gerekliliği

- 1948 Tarihli Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin

27'inci Maddesi:

"1. Herkes toplumun kültürel faaliyetine serbestçe katılmak, güzel sanatları tatmak, bilim alanındaki ilerleyişe katılmak ve bundan yararlanmak hakkına sahiptir.

2. Herkesin sahibi bulunduğu (yarattığı) her türlü bilim, edebiyat veya sanat eserinden doğan manevi ve maddi yararlarını korunmasını isteme hakkı vardır."

- Eserler, insan hayatını yaşamaya değer kılan bir güvencedir. Buluşlar ve sanat eserlerini korunmasını sağlamak, dikkatle izlenmesi gereken bir Devlet görevidir. Devlet «buluşlar ve sanat eserlerinin korunması» görevini yasal kurallar öngörmek suretiyle yerine getirecektir.
- Kültür yaşamını düzenleme görevinin devlet tarafından üstlenilmesi zorunluluğunun beş temel nedeni bulunmaktadır. Bunlar; Toplumsal Adalet Kültürel Gelişim Ekonomik Etken Manevi Neden Ulusal Saygınlık Teknolojideki hızlı gelişimdir.
- Fikri hakların korunması temel insan haklarından biridir.
- Fikri Hakların gelişiminde iç dinamiklerden çok dış dinamiklerin etkisi olmuştur.
- Fikri hakların ekonomik boyutu yadsınamaz bir hal almıştır.
- Yaratıcı düşünce ürünlerinin yeterince korunmadığı bir toplumda ilerleme kaydedilmesi mümkün değildir. Bu koruma ise devletin görevidir ve ancak etkin bir fikri hak mevzuatıyla mümkündür.
- Fikri haklarda eser sahibi ile toplum, ulusal menfaatler ve dış dinamikler arasındaki dengeler esastır ve bu denge kurulduğu oranda fikri hukuk mevzuatı başarıya ulaşmış sayılır.

Telif Haklarının Özellikleri

- Telif Hakkının doğması için tescile gerek yoktur. Fikir ve sanat eserleri üzerindeki haklar eserin üretilmesiyle birlikte doğar.
- Telif hakları soyut niteliğe sahiptir. Telif hakları ile koruma altına alınan, insan düşüncesinin yarattığı maddi olmayan mallardır. Telif hakları somutlaştığı maddeden ayrı ve bağımsız bir varlık ve hukuki değere sahiptir.

- Telif haklarında ülkesellik ilkesi geçerlidir. Koruma hangi ülkede talep ediliyorsa koruma şartları o ülke mevzuatına göre belirlenir.
- Mutlak hak niteliğine sahiptir. Telif hakları herkese karşı ileri sürülebilirler. Ancak toplum menfaatinin korunması gibi nedenlerle bu mutlak hakka çeşitli sınırlamalar getirilmiştir. Mutlak hakka getirilen sınırlandırmalar: Kamu düzeni, genel ahlak, kamu yararı gibi sebeplerle getirilen sınırlamalar ve hususi menfaat (şahsi kullanım vs.) yararına getirilen istisnalardan oluşmaktadır. (Örneğin, bir eserin kâr amacı güdülmeksizin, şahsi kullanım amacıyla çoğaltılabilmesi mümkündür.)
- Fikri mülkiyet hakları belli bir süre boyunca korunurlar.(fikir ve sanat eserlerinde 70 yıl vs.) Fikir ürünleri somutlaştıkları eşyadan ayrı ve bağımsız bir hukuki statüye sahiptir.
- Fikri ürünler özel kanun, tüzük ve yönetmelikler çerçevesinde düzenlenmektedirler.

Telif Haklarının Tarihsel Gelişimi

İlk ve Ortaçağ Dönemi

O dönemlerde fikir ürünlerinin korunmasına ilişkin olarak, "Bir şeyin aslına sahip olan kimse, onun teferruatına da sahip olur." ilkesi benimsenmiştir.Eseri üretenin, iktisaden veya manevi yönden korunmasına da gerek duyulmuyordu.

İmtiyazlar Dönemi

Fikri haklara ilişkin ilk düzenlemeler, matbaanın icadıyla başlamaktadır. Bu nedenle, matbaanın icadı, fikri hakların gelişimi açısından bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir.Matbaanın icadıyla birlikte, eserler, sayısız olarak çoğaltılmaya başlamış, bu yolla kazanç elde eden müteşebbis bir sınıf doğmuş ve bunun sonucu olarak da fikri haklar alanında hukuki koruma ihtiyacı doğmuştur.

Fikri haklar alanındaki ilk düzenlemeler, idari otoritelerin emirleri ile verilen basım imtiyazları şeklinde ortaya çıkmış ancak imtiyazlar giderek yayınevi mülkiyeti denilen ve eser sahibinin hakkını bertaraf eden bir aşamaya ulaşmıştır.

Eser sahiplerini koruyan ilk kanun, İngiliz Parlamentosu tarafından 1709'da kabul edilen "Kraliçe Anne Kanunu" (The Statute of Anne) adını taşıyan kanundur.

Türkiye'de Telif Haklarının Tarihsel Gelişimi

İlk Türk matbaasının 1727'de kurulmuş olması nedeniyle telif hakları alanında Batıdaki gelişmeler yaklaşık 300 yıl gecikme ile takip edilebilmiştir. Ülkemizde, Osmanlı döneminde telif hakkıyla ilgili ilk hukuki düzenleme 1857 tarihli Telif Nizamnamesidir. Bu Nizamnameye göre, eseri basanın basılan nüshalar tükeninceye kadar, eser üzerinde zilyetliği bulunmaktaydı. Yazara da hayat boyu imtiyaz tanınmakta ve basan ile anlaşmak ve satmakla ilgili konular düzenlenmekteydi, ayrıca anlaşmadaki sayıdan fazla bastıran kişiler cezalandırılmaktaydı

Gerçek anlamda ilk fikir ve sanat eserleri kanunu olan "Hakkı Telif Kanunu" 8 Mayıs 1910 tarihinde çıkarılmıştır. Hakkı Telif Kanunu ise Milli Eğitim Bakanlığı'nın talebi ve İstanbul

Hukuk Fakültesi'nin de talimatı üzerine, Prof.Hirsch tarafından hazırlanan 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun yürürlük tarihi olan 1 Ocak 1952 tarihine kadar yürürlükte kalarak, Türk kültür ve sanat yaşamını belirleyecek olan bir kanun olarak yürürlüğe konulmuş ve Kanunun 14 üncü maddesi ile çeviri bütünüyle serbest bırakılmıştır.

Gerek 1910 tarihli Hakkı Telif Kanunu gerekse Türkiye'nin 1886 Bern Sözleşmesi'nin 1948 belgesine katılmasını gerçekleştiren 5777 sayılı kanun, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 1 Ocak 1952 tarihine kadar uluslararası alandaki gelişime uzak kalmıştır.

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ise Profesör Ernst Hirsch tarafından hazırlanmış ve 1952 yılında yürürlüğe girmiştir. 1952'de yürürlüğe giren 5846 sayılı kanun ise 1983, 1995, 2001, 2004 ve 2007 ve 2008 yıllarında değişikliğe uğramıştır.

Ülkemizin Uluslararası Anlaşmalara Katılımına İlişkin Tarihsel Sürec

Cumhuriyet döneminde, Lozan Anlaşmasına ekli Ticaret Sözleşmesinde, Türkiye'nin sınai, edebi ve artistik mülkiyetin korunmasıyla ilgili milletlerarası anlaşmalara 12 ay içinde katılması öngörülmüştür.

Ancak, Türkiye, çeviri eserlere olan ihtiyacına işaret ederek konuya ilişkin çekince ileri sürmüş, sözleşmeye taraf olan diğer devletlerin itirazı üzerine Türkiye'nin sözleşmeye katılması mümkün olmamıştır.

Türkiye, Bern Birliği'ne 1951 tarih yılında taraf olmuş; 1995 yılında ise Bern Sözleşmesi'ni kabul etmiştir. Bern Sözleşmesi'ne katılım hazırlığının yapıldığı süreçte Hakkı Telif Kanunu'nun ihtiyaçlara cevap veremediği daha iyi anlaşılmiş, Bern Sözleşmesi'nin hükümlerine uyumlu bir kanunun çıkarılması gereği ortaya çıkmıştır.

5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun Düzenleme Alanı

5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda telif haklarının aşağıda belirtilen temel unsurları düzenlenmektedir.

- ESER
- ESER SAHİBİ
- ESER SAHİBİNİN HAKLARI
- KORUMA SÜRELERİ
- ESER SAHİBİNİN HAKLARINA İLİŞKİN İSTİSNA VE KISITLAMALAR
- MESLEK BİRLİKLERİ
- HAKLARIN DEVRİ (SÖZLEŞMELER)
- BAĞLANTI HAKLAR
- İHLAL VE YAPTIRIMLAR

Eser

Kanunumuza göre bir fikir ve sanat ürününün eser olarak kabul edilip koruma altına alınabilmesi için;

- Fikri bir çabanın ürünü olması,
- Sahibinin hususiyetini taşıması,
- Şekillenmiş olması,
- Kanunda sayılan eser türlerinden birine girmesi, gerekmektedir.

Eser Çeşitleri

- İlim ve edebiyat eserleri
- Musiki eserleri
- Güzel sanat eserleri
- Sinema eserleri
- İşlenme ve Derlemeler

Eser Sahibi

Kanunumuza göre; bir eserin sahibi onu meydana getiren kişidir. Bir eserin birden fazla sahibi olabilir.

Bir işlemenin veya derlemenin sahibi, asıl eser sahibinin hakları saklı kalmak kaydıyla onu işleyendir.

Sinema eserlerinde; yönetmen, özgün müzik bestecisi, senaryo yazarı eserin birlikte sahibidir. Ayrıca çizgi filmlerde animatör de eser sahipleri arasında sayılmıştır.

Haklar ve Yaptırımlar

Eser Sahibinin Hakları

5846 Sayılı Kanunda eser sahibine ilişkin haklar mali ve manevi haklar şeklindedir.

Manevi Haklar:

- Umuma arz hakkı
- Adın belirtilmesi yetkisi
- Eserde değişiklik yapılmasını men etme yetkisi
- Eser sahibinin malik ve zilyede karşı haklar

Mali Haklar ise;

- İşleme Hakkı: Diğer bir eserden yararlanmak suretiyle bu esere oranla bağımsız olmayan ve işleyenin hususiyetini taşıyan fikir ve sanat ürünleri meydana getirme hakkı,
- Çoğaltma Hakkı: Bir eserin aslını veya kopyalarını, herhangi bir şekil veya yöntemle, tamamen veya kısmen, doğrudan veya dolaylı, geçici veya sürekli olarak nüshasının veya nüshalarının çıkarılmasıdır.
- Yayma Hakkı: Bir eserin aslını veya çoğaltılmış fiziki nüshalarını kiralamak, ödünç vermek, satışa çıkarmak veya diğer yollarla dağıtma hakkıdır.
- Temsil Hakkı: Bir eserden, doğrudan doğruya yahut işaret, ses veya resim nakline yarayan aletlerle umumi mahallerde okumak, çalmak, oynamak ve göstermek gibi temsil suretiyle faydalanma hakkıdır
- Umuma İletim Hakkı: Bir eserin aslının veya çoğaltılmış nüshalarının radyo-TV , uydu ve kablo gibi telli veya telsiz yayın yapan kuruluşlar vasıtasıyla veya dijital iletim de dahil olmak üzere işaret ses ve/veya görüntü nakline yarayan araçlarla yayınlanmasıdır.

Hakların Devri

Eser sahipleri veya mirasçıları mali haklarını karşılıklı veya karşılıksız, süreli veya süresiz olarak devredebilirler. Mali haklara ilişkin sözleşmelerin yazılı olması ve devre konu hakların ayrı ayrı gösterilmesi şarttır.

Hakların İstisnaları

- Kamu Düzeni Düşüncesiyle

- Genel Menfaat Düşüncesiyle
- Kişilerin Hususi Menfaati Düşüncesiyle
- Kopya ve neşir
- Hükümete Tanınan Yetkiler

Bağlantılı Hak Sahipleri

İCRACI SANATÇILAR: Bir eseri özgün bir biçimde yorumlayan, tanıtan, anlatan, söyleyen, çalan ve çeşitli biçimlerde icra eden sanatçılardır.

FONOGRAM YAPIMCILARI: Bir icra ürünü olan sesleri veya diğer sesleri plak, kaset, CD gibi ses taşıyıcılarına ilk defa tespit eden ve bu durumun hukuksal sorumluluğunu üstlenen gerçek ya da tüzel kişilerdir.

RADYO-TELEVİZYON KURULUŞLARI: Kablolu, kablosuz veya uydu aracılığıyla her türlü yayın yapan kuruluşlardır.

FİLM YAPIMCILARI: Görüntüleri anlaşılabilir, çoğaltılabilir veya iletilebilir şekilde; bir araca ilk kez kaydeden gerçek veya tüzel kişidir.

KAYNAK: Telif Hakları Genel Müdürlüğü